

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

Курсова робота

на тему: Культурна конотація та структурно семантичні особливості
топонімів в англійській і українській пареміології

Студентки групи Па 17-20
факультету германської
філології
заочної форми навчання
спеціальності 035 Філологія
Савченко Анни
Анатоліївни

Науковий керівник:

кандидат/доктор філологічних наук, доцент
Баган Мирослава Петрівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ 2022

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of English Philology, Translation, and Philosophy of Language

Term Paper

Cultural connotation and structurally semantic features of place names in English
and Ukrainian paremiology

ANIA

SAVCHENKO

Group Pa 17-20

Germanic Philology

Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof.

PhD (Linguistics)

Kyiv 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗІСТАВНОГО ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ І ПАРЕМІОЛОГІЇ.....	6
1.1. Поняття про топоніми в сучасному мовознавстві.....	6
1.2. Паремії як особливий жанр народної мудрості.....	9
1.3. Культурна конотація паремій.....	11
1.4. Принципи зіставного вивчення прислів'їв і приказок.....	13
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ТОПОНІМІВ.....	16
2.1 Семантичні види топонімів в паремійному фонді англійської й української мов.....	16
2.2. Особливості творення британських й українських топонімів.....	19
2.3 Культурна конотація топонімів в англійських і українських прислів'ях і приказках.....	24
Висновки до розділу 2.....	32
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	37
ДОДАТКИ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми курсової роботи. Здавна люди високо цінують глибину та стислу мудру думку, що несе в собі прислів'я. Східні народи називають прислів'я квітами мови та нанизаними перлинами, греки та латинці - доміантною думкою, а французи, англійці та італійці - плодами народу. У нашій країні прислів'я отримали відразу декілька назв - приповідки, міні-текст, кліше, половиці, але найдавніша їх назва - притчі. Сьогодні багато науковців висловлюють думку про те, що термін «приказка» є штучним, тобто ненародним. Саме тому в українській мові склався цілий синонімічний ряд до цього слова: приказка, прислів'я, поговорка. Усі вони означають одне й те ж саме, тобто приказка та прислів'я.

Прислів'я та приказки посідають чільне місце не тільки в українській мові, їх також активно використовують у мовах інших країн, зокрема в англійській. Тому питання про їх походження, дослідження, а також порівняльна характеристика у фольклорних одиниць фразеологічного походження, узятих з різних мов є надзвичайно актуальною в наш час. Особливо цікавим є той факт, що українська та англійська мови походять з індоєвропейської родини мов, тобто по суті є спорідненими мовами. Але не варто забувати про те, що українська мова відноситься до східнослов'янських мов, а англійська - до германських, а це означає що спорідненість між ними дуже віддалена, тобто між цими мовами існує надзвичайно багато розбіжностей. Ці протиріччя можуть пояснювати мовні особливості перегляду розглядуваних мовних одиниць.

Хоча прислів'я за своїм походженням дуже близькі до приказок та крилатих висловів, але відрізняються від них більшою смисловою завершеністю, повчальним змістом і відносною самостійністю. Прислів'я завжди виражаються повним реченням, тоді як приказки та крилаті вислови можуть бути лише його частиною.

Мета курсової роботи – проаналізувати структурно-семантичні особливості та стилістичну функцію топонімічних одиниць в художньому тексті, звертаючи

увагу на національну своєрідність топонімів у англійській та засоби їхньої передачі українською мовою.

У завдання дослідження входить укладання класифікації способів перекладу топонімічних одиниць, а також дослідження топонімічних одиниць, які належать до різних функціональних стилів, їхніх морфологічних, синтаксичних, семантичних, стилістичних властивостей.

Матеріалом дослідження стали художні твори англомовних письменників 19-20 ст. та їхні переклади українською мовою.

Теоретична цінність дослідження зумовлена необхідністю подальшого вивчення усіх типів топонімічних одиниць в світі розвитку топонімічної теорії. Результати, отримані в ході даного дослідження, можуть бути використані в теоретичному курсі лексикології, стилістики, теорії і практики перекладу, на практичних заняттях з англійської мови на різних рівнях навчання. В цьому і полягає практичне значення роботи.

Актуальність даної теми полягає в тому, що порівняння приказок та прислів'їв на основі саме цих двох мов цікавить багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: А. А. Хазана, В.І. Білякова, А. В. Куніна А. С. Хорнбі та багатьох інших, і варта уваги мовознавців. Саме цей факт був вирішальним при виборі теми даної курсової роботи.

В ході проведення даного дослідження були використані наступні методи: описовий, дистрибутивний, контекстно-семантичний метод, методи компаративного та кроскультурного аналізу. Приклади з художньої літератури відомих британських та американських авторів XIX-XX ст. добиралися методом суцільної вибірки.

Мета та завдання дослідження визначили його структуру. Робота складається зі вступу, у якому окреслюються межі дослідження, двох розділів, кожен з яких завершується висновками, загальних висновків та бібліографії, що містить - джерел теоретичної літератури з мовознавства та теорії перекладу та - джерел ілюстративного матеріалу. У додатках унаочнюються результати, що були

отримані в ході дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗІСТАВНОГО ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ І ПАРЕМІОЛОГІЇ

1.1. Поняття про топоніми в сучасному мовознавстві

Термін «топонімічні одиниці» походить від давньогрецького слова «*idiōta*», що означає «особливість, своєрідність». Виділяються два основні погляди на топонімічні одиниці – так звані «широкий підхід» та «вузький підхід» до топонімів. Згідно з останнім, топонімами вважається лише такі «стійкі словосполучення, семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально; виникає внаслідок втрати мотиваційних відношень» [1, с.173].

У вітчизняному мовознавстві протягом довгого часу існувала традиція називати топоніми «топонімічними зрощеннями», за термінологією відомого радянського мовознавця акад. В.В. Виноградова, який розподілив топонімічні одиниці на топонімічні зрощення (або топоніми у вузькому значенні), топонімічні єдності та топонімічні сполучення. На думку В.В. Виноградова, топонімічні зрощення характеризуються немотивованістю складу зворотів (тобто з суми складових таких топонімічних одиниць неможливо дізнатися про загальний зміст одиниці) та абсолютною семантичною єдністю компонентів. Серед топонімічних зрощень виділяють наступні підтипи:

1) Топонімічні зрощення, у складі яких є так звані «слова-некротизми» (лексичні архаїзми, історизми та інші лексеми, що вийшли з ужитку мовлення). Наприклад, англійська топоніміва “*to buy a pig in a poke*” на позначення невігідного та невдалого придбання чогось, що не було уважно розглянуто передусім (порівн. укр. топоніміву «купувати kota в мішку»). Лексема *a poke* позначає «мішок» і є архаїзмом (сучасний синонім “*sack*”), який в сучасній англійській мові вживається лише у вищезгаданій топоніміватичній одиниці. Тобто ми бачимо випадок, коли лексема продовжує жити значно довше у межах

топоніміватичного словосполучення, аніж у вільному словосполученні чи ізольовано.

2) Топонімічні зрощення, що містять граматичні архаїзми, які є синтаксично неподільним цілим.

Дж.Сейдл і У.Макморді зазначають, зокрема: “The way in which the words are put together is often odd, illogical or even grammatically incorrect” [2, с.4].

Так, топоніміва I am good friends with him (“ми з ним добрі друзі») є, з точки зору граматичної структури, неправильною та нелогічною. Займенник I стоїть в однині, проте форма I am a good friend with him є неможливою, хоча значно більш логічною. Можливою є форма I am good friend of his, але вона не є топоніміватичною одиницею.

3) Топонімічні зрощення, що стали нерозкладними як лексично, так і семантично, наприклад:

to be born with the silver spoon in one’s mouth;

to go through thick and thin.

4) Топонімічні зрощення, котрі являють собою таку семантичну єдність, що лексичні значення компонентів зовсім неважливі для розуміння цілого [3, с.144].

Прикладами подібних одиниць в англійській мові можуть бути:

to bring the house down;

to take it out on someone.

Багато в чому подібним до вітчизняного розуміння феномену топоніміватичної одиниці є визначення Сейдл-Макморді, які наголошують на відмінності семантики топоніміви від семантики її складників: “We can say that an idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone” [2, с.4].

Проте, слід зазначити, що в британському та американському мовознавстві більшу популярність має «широкий підхід» до проблеми топоніміви. До складу топонімів західні лінгвісти відносять не лише топонімізми усіх типів, а навіть і паремії – приказки, прислів’я, крилаті вислови, цитати тощо. Так, Ричард Спієрс у

передмові до «Словника американських топонімів» пояснює вибірку одиниць для даного видання наступним чином: «Every language has phrases or sentences that cannot be translated literally. Many clichés, proverbs, slang phrases, phrasal verbs, and common sayings offer this kind of problem. A phrase or sentence of this type is usually said to be idiomatic. This Dictionary is a collection of the idiomatic phrases and sentences that occur frequently in American English» [4, p.7]. Тобто ми бачимо значне розширення поняття «топоніми» порівняно з розумінням В.Виноградова: адже до складу топонімів віднесені не лише словосполучення, а й речення (sentences) різного характеру: кліше, прислів'я, сленгові фрази, мовленнєві штампи (common sayings), які об'єднує одна спільна риса: їхня топоніміватичність. Подібним чином укладено більшість з інших оригінальних словників та довідників топонімів англійської мови. Укладач іншого популярного словника топонімів британського варіанту англійської мови Вільям Колінз, зокрема, зазначає: «Вивчаючи топоніми, завжди стикаєшся з двома найголовнішими проблемами. Перша – проблема походження. Як зауважує Піарсел Сміт, навіть фахівці не в змозі чітко і впевнено пояснити значення численних топонімічних виразів. По-друге, існує проблема зв'язку між походженням та поточним використанням. Часто стає необхідним, вивчаючи топонімів, наявне значення якої зрозуміло і широким загалом використовується правильно, визнати, що зв'язок між походженням та значенням не є відомим» [5, с.11].

У своїй передмові до словника Дж.Сейдл та У.Макморді “English idioms and how to use them” (1983) проф. Меднікова зазначає: «Слово «топоніміва» не є однозначним. Ним називають і особливу топонімічну одиницю, що має ярко виражені стилістичні особливості (власно топоніми) та інші види топонімічних одиниць. Ось чому Дженіфер Сейдл та У.Макморді, розуміючи слово топоніміва у всій системі його значень, включили до складу посібника все те, що, на їхню думку, може вважатися специфічно англійським і те, що необхідно знати тим, хто вивчає англійську мову як іноземну. Радянська лінгвістика, яка досягла великих успіхів у своєму теоретичному розвитку, інакше розглядає проблеми класифікації

топонімічних одиниць. Наше мовлення, коли ми розмовляємо, є топоніміватичним в тому сенсі, коли ми користуємося характерними для нашої мови виразами та зворотами, що демонструють у своєму синтаксичному та семантичному складі її специфіку» [6, с.5].

В нашій роботі ми будемо використовувати термін «топоніміва» або «топоніміватична одиниця», маючи на увазі топонімічну одиницю мови, для якої характерна стійкість, відтворюваність та немотивованість значення, тобто зміст якої не дорівнює сумі значень слів-складників.

1.2. Паремії як особливий жанр народної мудрості.

Пареміографія — це частина фольклору, яка об'єднує найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки (приповідки) та їх жанрові різновиди — вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости. Це — словесні мініатюри, що в процесі формування закріпились як своєрідні усталені формули, образні кліше. Побутуючи, частина з них втратила своє первісне значення, або набула нового, більш сучасного сенсу. Однак в багатьох прислів'ях і приказках міцно зафіксовані елементи давніх міфічних уявлень, риси доісторичної епохи, що засвідчує їхнє давнє походження і дає підставу відносити цей жанр до найдавніших утворень усної словесності. Показовий і той факт, що віддавна прислів'я і приказки виробили основні жанрові ознаки, виконували відповідні образно-мовленнєві функції і виокремлювались як певне словесне явище. Так, приклади прислів'їв і приказок зафіксовані уже в Руському літописі, де вони називаються «притчами». Зокрема, розповідаючи про обрив (аварські племена), літописець завершує свою розповідь: «И есть притча в Руси и до сего дне: погибоша аки обре». Слово «притча» мало тоді те ж значення, що сучасне «прислів'я», оскільки його етимологія виводиться із значення «приткати, приточити до слова». Тому в сучасній науці паралельно із термінами «прислів'я» і «приказка» на означення

жанру вживається термін «паремія» (від гр. *paroitiá* — притча).

Від цього слова утворились назви «пареміографія» — записування, збирання прислів'їв та «пареміологія» — наука про прислів'я, їх дослідження, пояснення. Проте обидва терміни часто вживаються паралельно чи взаємозамінюють один одного. Окрім фольклористики прислів'я і приказки вивчає мовознавство (фразеологія). Але між цими дослідженнями існує істотна різниця. Фольклористи розглядають паремії як жанр народної словесності, аналізують їх з точки зору композиції, художньо-образної структури, ідейного навантаження. Мовознавці розглядають лише лінгвістичний аспект: відносять їх до розряду мовних фразеологізмів, пояснюють лексичне значення (пряме і переносне), вивчають вживання у живому мовленні та ін.

Прислів'я і приказки — невеликий за обсягом жанр, але розмаїття паремій за формою і змістом, походженням і художньо-образною структурою творить ряд труднощів при їх збиранні, вивченні, класифікації. Вони вимагають багатоаспектного дослідження, бо, хоч і невеликі за розміром, дуже влучні, відображають найширші обрії побуту народу, його історію, культуру, традиції, звичаї, вірування, і водночас особливості світосприймання, психіки, самого способу мислення, національної ментальності.

Першою складною проблемою є визначення жанру і жанрових різновидів, оскільки вони дуже різноманітні, і часто між ними не можна провести чіткої межі. Більшість дослідників не розмежовують прислів'я і приказки, а відносять їх до одного жанру. Прислів'я і приказки — це стійкі афористичні вислови, що у стислій, точній формі висловлюють думку про певні життєві явища, реалії дійсності, людські риси, вчинки і т. п. у їх характерних і специфічних ознаках. Узяті з різних джерел народної словесності на основі безпосередніх спостережень над навколишнім життям, вони відзначаються влучністю вислову і згущеністю думки; увібравши світогляд народу і його багатовіковий досвід, становлять невід'ємний пласт народної філософії — скарбницю мудрості.

Відносячись до одного жанру, прислів'я і приказки відрізняються певними

структурними особливостями. Прислів'я — довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, що має двочленну структуру: «Поженешся за двома зайцями — жодного не здоженеш». За визначенням В. Даля, прислів'я — це коротка притча, в якій висловлено судження, присуд, повчання. Приказка, за Далем, — це простий вислів без притчі, без судження, без висновку. Приказка — це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя і т. ін., і є елементом ширшого судження: «Гнатися за двома зайцями». Прислів'ям властиве повне вираження думки, приказка висловлює думку неповно, часто є частиною прислів'я.

1.3. Культурна конотація паремій

Багатьма дослідниками приділяється увага коннотації в значенні фразеологічних одиниць. Проте розуміння конотації в мовознавстві зовсім не однозначно. Існує багато визначень терміну «конотація».

Конотацію часто визначають як додаткове значення слова, як стилістичний відтінок, який накладається на його основне значення.

Конотація не накладається на основне значення слова, а знаходиться в складній єдності з ним, оскільки існує не тільки раціональне, але і тісно з ним зв'язане чуттєве пізнання дійсності.

До конотації звичайно включають емотивний, експресивний і оціночний компоненти. І.В. Арнольд включає до складу конотації ще стилістичний компонент [4, с.105]. Мабусть, мається на увазі функціонально-стилістичний компонент. Всі чотири компоненти конотації можуть виступати разом в різних комбінаціях або бути відсутніми. П'ятим компонентом є образність. В подальшому викладі дається коротка характеристика емотивного, експресивного (без оціночного та оціночного), образного і функціонально-стилістичного компонентів конотації.

Емоції є однією з форм віддзеркалення дійсності і пізнання її. Емоції виражаються мовними засобами тільки тоді, коли вони є відображеними свідомістю.

Панфілов вважає, що в мовних засобах фіксуються швидше не самі емоції, а розумовий зміст про них - саме він у відповідних випадках входить в лексичне значення [21, с.100]. Це справедливо і по відношенню до значення. Паремії вигукowego характеру є високо емотивними фразеологізмами які звичайно не піддаються словарній дефініції, а замість неї дається їх розумовий зміст.

Функціонально-стилістичний компонент конотації - це стилістична приналежність паремії, а комунікативно-стилістичний компонент - потенційна можливість використання паремію в тій або іншій сфері спілкування.

Співвідношення компонентів конотації в різних пареміях може не співпадати. В це визначення не включаються інтенсивність і образотворча оскільки ці елементи значення фразеології покриваються приведеними у визначенні компонентами конотації. Наскільки б значним не був конотативний елемент в значенні паремій, він не відміняє їх номінативну функцію, що переконливо доводиться тим, що конотація не може існувати без зв'язку з наочним змістом. Суб'єктивні елементи конотації завжди об'єктивувалися в структурі значення. Саме завдяки конотації паремії є виразними засобами системи фразеології мови. Таким чином, розглянувши механізми створення образності та виразності в англійських прислів'ях і приказках, ми з'ясували що, образність прислів'їв і приказок досягається стилістичними засобами, які містяться в образній основі вислову. В основі багатьох паремій використовується той чи інший образ, який може набувати більшої виразності та підсилюватись за допомогою конотації слова, або фрази в цілому, які в свою чергу можуть мати емоційний, експресивний, або оцінний характер. Саме завдяки виразності, яку створює конотація можна зрозуміти ставлення народу до об'єктивної дійсності.

1.4. Принципи зіставного вивчення прислів'їв і приказок

В англійській мові так само, як і в українській приказки та прислів'я бувають трьох типів - розповідні, питальні та окличні. Найпоширенішими з них є приказки та прислів'я що мають граматичну будову **простого стверджувального речення**. У таких прислів'ях зазвичай стверджується або ж навпаки заперечується якийсь факт. Підметом у них зазвичай виступає іменник. Підмет у приказках - простих реченнях уживається без означення -- Homer sometimes nods - «нема чоловіка без вади»; «кінь на чотирьох ногах і той спотикається»; «і на сонці є плями»;

Pride goes before fall - «гординя до добра не доведе», «насміялась верша з болота».

Але все ж таки є досить велика кількість приказок у яких уживається означення: hungry bellies have no ears - «солов'я банями не годують», [5, 38].

Важливим також є те, що означення може мати не лише підмет, а й інший іменник.

Зовсім інша ситуація складається з приказками та прислів'ями, які мають будову **простого заперечного речення**.

З усієї різноманітності вираження заперечень в англійській мові в прислів'ях уживаються лише деякі з них:

В англійських приказках та прислів'ях не зустрічається:

Питання в заперечній формі;

Частка not з предикативною формою дієслова, з якою вона зливається в єдину заперечну форму - doesn't, shan't (виняток становлять лише don't і can't you can't have your cake and eat it - один пиріг двічі не їдять; з одного вола дві шкури не деруть.).

Прислів'я-питальні речення в англійській мові зустрічаються дуже рідко. Їх особливістю є те, що вони є питальними лише за формою, а за значенням вони є розповідними, тобто риторичними питаннями, як їх ще називають.

Наприклад:

Can the leopard change his spots? - горбатого могила виправить; з лисиною народився, з лисиною помреш.

When Adam delved and Eve span who was then a gentleman - коли Адам орав, а Єва пряла, хто тоді був джентльменом?

Варто також зазначити про те, що прислів'я та приказки в англійській мові можуть мати складносурядну та складнопідрядну будову.

Разом з прислів'ями, що мають просту будову, складнопідрядні прислів'я у формі складнопідрядних речень також є поширеними.

У науковій літературі розрізняють два типи таких речень:

1. їх підрядна частина вживається після головної: he is lifeless, that is faultless - не народилася ще та людина, котра ніколи не помиляється.

2. другорядна частина, що вводиться за допомогою займенника that, стоїть між іменником he та іншими членами головного речення: he that dies pays all debts - з мертвого боргів не питають; з мертвого і голого нічого не візьмеш..

Але в багатьох приказках та прислів'ях другорядне означення, що вводиться за допомогою займенника who, стоїть перед головним реченням. Наприклад: who breaks, pays - сам заварил кашу сам и расхлебывай.

Другорядна частина може вводиться також за допомогою займенника what або сполучника when: what is bred in the bone will not gout of the flesh - горбатого могила виправить.

When the cat's away, the mice will play - як кота дома нема, миші по столу бігають.

Виділяють також групу складносурядних речень з умовними другорядними реченнями, які вводяться за допомогою сполучника if і стоять перед головним реченням: if you run after two hares, you will catch neither - за двома зайцями погонишся - жодного не піймаєшь.

У рідких випадках другорядні речення стоять після головного: it is easy to swim when another holds up your chin - легко плавати, коли тебе підтримують; за чужою спиною все легко робити..

Висновки до розділу 1

Пареміографія — це частина фольклору, яка об'єднує найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки (приповідки) та їх жанрові різновиди — вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости. Це — словесні мініатюри, що в процесі формування закріпились як своєрідні усталені формули, образні кліше. Побутуючи, частина з них втратила своє первісне значення, або набула нового, більш сучасного сенсу. Однак в багатьох прислів'ях і приказках міцно зафіксовані елементи давніх міфічних уявлень, риси доісторичної епохи, що засвідчує їхнє давнє походження і дає підставу відносити цей жанр до найдавніших утворень усної словесності. Показовий і той факт, що віддавна прислів'я і приказки виробили основні жанрові ознаки, виконували відповідні образно-мовленнєві функції і виокремлювались як певне словесне явище.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ТОПОНІМІВ

2.1 Семантичні види топонімів в паремійному фонді англійської й української мов

Як зазначалося вище, матеріалом для нашого дослідження слугували художні тексти англійських авторів XIX-XX століть. Вибір авторів не є випадковим, адже, згідно з результатами досліджень британського фахівця в галузі топонімів В.Колінза, саме Діккенс та Голсуорсі знаходяться, так би мовити,

на своєрідних «полюсах» вживання топонімічних одиниць – у творах Діккенса, на його думку, ми зустрічаємо багато топонімів, а у творах Голсуорсі майже не зустрінемо. В.Колінз попереджає також щодо небезпечності обох вищезгаданих протилежних позицій з точки зору стилю: уникання топонімів робить текст сухим та невиразним, а їхній занадто частий вжиток створює враження трафаретності, шаблонності ідей:

«Some writers use more idioms than others. From this point of view one could often divide writers into two classes: those who use them much, and those who use them little. Thus Dickens falls into the first class, Galsworthy into the second. There are dangers on both sides. Contemporary writing that is almost destitute of idioms can give an impression of flatness. On the other hand idioms can be overworked. Their use can reach a degree of frequency that deprives the writing of freshness. They often become clichés» [5, XIII].

Для аналізу особливостей вживання топонімічних одиниць та їхнього перекладу обрані найяскравіші, з нашого погляду, твори вищезгаданих письменників: роман Чарльза Діккенса «Великі сподівання» та роман Джона Голсуорсі «Власник» та їхні переклади українською мовою, виконані Ростиславом Доценком (1986) та Олександром Терехом (1982) відповідно.

Також для порівняльного аналізу ми обрали відомий роман британської письменниці Шарлотти Бронте «Джен Ейр» та його переклад українською мовою, виконаний Петром Соколовським (1987). За нашими попередніми припущеннями, Шарлотта Бронте має посідати проміжну позицію між двома авторами з протилежною позицією щодо вжитку топонімів. Одразу після друку роману Шарлотти Бронте не тільки його сюжетно-емоційні властивості, а й лінгвостилістичний аспект викликав захоплення та високу оцінку її сучасників: “Charlotte Brontë is greatly admired for her use of language and her emotional honesty; Q.D. Leavis called her “a splendidly original artist”, and Anthony Trollope said: “I venture to predict that ‘Jane Eyre’ will be read among English novels when many whose names are better known shall be have been forgotten” [23, p.2].

Нам здалося цікавим порівняти як авторські тексти вищезгаданих авторів, так і перекладі їхніх творів українською мовою з точки зору дослідження стилістичних особливостей топонімічних одиниць та способів їхнього перекладу.

Частотність вживання топонімічних одиниць в художньому тексті залежить від належності письменника до певного літературного напрямку, від епохи написання твору, але найбільше відповідає конкретній художній задачі тексту, і, зрештою, характеризує ідіостиль письменника.

Як відомо, загальноприйнятою у вітчизняному перекладознавстві стала класифікація перекладацьких співвідношень перекладу топонімічних одиниць, запропонована В.Н. Комісаровим в його відомій роботі «Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти)» [12, с.153-155]. Нагадаємо основні її положення. Перший тип перекладу топонімізму – за допомогою аналогічної топонімічної одиниці в мові перекладу – можливий лише тоді, коли і пряме, і переносне значення топонімічних одиниць обох мов співпадають. Найчастіше це стосується топонімізмів з античних або біблійних джерел.

man proposes, God disposes - людина планує, а Бог керує [24, с.70];

the calm before the storm – тиша перед бурею [24, с.30];

Trojan horse – троянський кінь [25, с.403].

У другому типі переклад здійснюється за допомогою топонімічної одиниці з однаковим переносним смислом, але іншим образним наповненням.

to hit the ceiling – розсердитися не на жарт [26, с.39];

to head for the hills - накивати п'ятами [24, с.78]

Перший та другий тип перекладу можуть також бути визначеними як «повно-еквівалентний» та «частково-еквівалентний» переклад [28, с. 39].

За умов відсутності топонімічної одиниці з еквівалентним переносним смислом перекладачеві доводиться вдаватися до калькування іншомовної образної одиниці, або зовсім обминати топоніміватичну одиницю у перекладі, переклавши лише її значення словом-номінатом або вільним словосполученням.

a wild-goose chase – гонитва за недосяжним (нездійсненим, химерним) [24,

с.33]

to have a frog in one's throat – хрипіти, говорити хриплим голосом [24, с.66]

З огляду на прагматичну адаптацію тексту перекладу часто вважається за належне залишати топоніміватичну одиницю в тексті, додавши коротку підрядкову виноску або примітку:

to bury the hatchet (tomahawk) – укласти мир (індіанці на знак миру заривали в землю свою зброю) [10, с.52].

Опрацьовуючи практичний матеріал, ми зіткнулися з низкою проблем, щодо яких хотілося зробити окремі зауваження. Перші неочікувані труднощі пов'язані з проблемою ідентифікації самих топонімів у тексті оригіналу. Далеко не всі топоніми враховуються лексикографічними джерелами, до того ж деякі з них можуть вживатися в художньому тексті в своїй скороченій формі, як алюзія або натяк, «прецедентний текст», легко зрозумілий носіям мови у певний історико-культурний період.

2.2. Особливості творення британських й українських топонімів

Розглянемо творення британських й українських топонімів у видозміненій формі:

“And where Irene seems hard and cruel – as in the Bois de Boulogne, or the Goupenor Gallery – she is but wisely realistic, knowing that the least concession is an inch which precedes the impossible, the repulsive ell” [VI, с.37].

В даному прикладі, взятому з авторської передмови до першого роману «Саги про Форсайтів» «Власник» топоніміватична одиниця постає перед нами не у скороченому, а навпаки, розгорнутому вигляді. Для англомовного читача оригінального тексту натяк на відому англійську приказку “Give him an inch and he'll take an ell” (відповідає українському топонімічному виразу – «Дай йому палець, він і руку відкусить») є досить прозорим і легко зрозумілим. Проте для

реципієнта-носія іншої мови та культури розпізнавання подібної «зашифрованої» топоніміватичної одиниці може становити проблему. Розуміючи це, перекладач вдається до прийому компенсації – він зберігає в своєму перекладі як перефразовану автором приказку, так і надає її первинний загальноживаний варіант для кращого, повнішого розуміння перекладного художнього тексту українським реципієнтом:

«І коли Айріні здається нечутливою і жорстокою, як у Булонському лісі або в Гаупенорській галереї, вона лише виявляє здоровий глузд, знаючи, що найменша поблажливість призведе до неможливих і ганебних поступок, - як то кажуть: дай йому палець, він і руку схопить» [II, с.27].

Досить часто подібні лексеми зрозумілі лише у певний синхронічний відрізок носіям даної мовної культури (а інколи й субкультури, якщо йдеться, наприклад, про сленг певної соціальної або професійної групи). Для перекладача адекватна ідентифікація й переклад можуть становити чималі труднощі. Якщо на певному етапі роботи перекладач не подолає них, досягнення головної мети – адекватності перекладу – є, на наш погляд, дуже проблематичним. Крім того, навіть за умов адекватного перекладу, існує третій етап, на якому можливе неправильне декодування значення іншомовного тексту: це сприйняття перекладу безпосередньо читачем. Від його попередньої підготовленості, рівня фонових знань, загального рівня ерудиції, навіть психо-емоційного стану в той момент залежить у значній мірі ступінь адекватності розуміння художнього перекладу іншомовного тексту.

У постмодерній парадигмі літературознавства та перекладознавства постать Читача виходить на перший план. Саме маючи на увазі важливість його ролі не лише як дешифратора кінцевого тексту, а й творця нових смислів, Ролан Барт говорить про смерть Автора:

«Таким чином виявляється цілісна сутність письма: текст складається з багатьох різних видів письма, що походять з різних культур та вступають один з одним у відношення діалогу, пародії, спора, однак вся ця множинність

фокусується у певній точці, якою не є не автор, як стверджували досі, а читач. Читач - це той простір, де закарбовуються усі цитати, з яких складається письмо; текст знаходить єдність не в своєму походженні, а у призначенні, але ж це призначення - не особиста адреса; читач – це людина без історії, без біографії, без психології, він є тим, хто зводить до купи всі ті штрихи, що утворюють писемний текст. Тепер ми знаємо: щоб забезпечити письму майбуття, потрібно розвінчати міф про нього – народження Читача доводиться спокутувати смертю Автора [30, с.389-390].

Щодо творів Ч.Діккенса, вони почали активно перекладатися українською мовою за радянських часів: так, найбільш ранній зі знайдених нами перекладів українською мовою роману «Записки Піквіського клубу» був виконаний Миколою Івановим, надрукований у Харкові, що був тоді столицею Української республіки, і датує 1929 роком. Цей перший переклад є неповним (скороченим) та авторізованим. В той же час перекладаються вперше і інші популярні Діккенсові романи «Великі сподівання», «Олівер Твіст», цикл різдвяних оповідань тощо.

Популярність Чарльза Діккенса (1812-1870) як на батьківщині, так і за її межами є гідною подиву. Так пише про це український літературознавець О.Бургардт: «Твір «Записи Піквіського клубу» виходив окремими зошитами-додатками до часопису. Першого зошиту друкувалося 400 примірників, а 15-го – вже 40 000. Цей тираж показує, як швидко зростала слава і популярність письменника. До Америки, Австралії помандрував його «Олівер Твіст» і інші книжки. З захопленням читали його «Дейвіда Коперфільда», що теж виходив окремими зшитками. Читачі у провінції не могли дочекатися дня й години, коли поштова карета привезе їм чергове число, - назустріч їй вони виходили за три версти за місто, а додому йдучи, ще по дорозі, розгорнувши книжку, сквапно читали, вбирали в себе рядки» [31, с.5].

У вітчизняному літературознавстві недавніх часів Діккенс однозначно тлумачився як письменник «критичного реалізму» і як його найвидатніший представник в англійській літературі. Проте сучасні критики не в повній мірі

погоджуються з цим, вважаючи, що «було б спрощенням заперечувати його причетність до реалізму, який домінував у європейській літературі, принаймні в прозі, середини XIX століття. Але не меншим спрощенням було б замикати його творчість у рамках цього напрямку (як і творчість інших видатних митців у рамках певних напрямків).» [32, с.3-4] Як правило, в індивідуальних стилях письменників синтезуються елементи й інтенції різних напрямків чи течій, що, однак, не порушує їхньої художньої цілісності. Повною мірою це стосується й Діккенса, в індивідуальному стилі якого органічно поєднуються реалістичні й романтичні, фольклорні й міфологічні елементи, а в пізній творчості, зокрема в романі «Великі сподівання», з'являються й певні ранньомодерністські віяння.

Незважаючи на невисоке соціальне походження й важке дитинство, Діккенс досить рано зустрів літературний успіх, який прийшов до нього коли йому ще не виповнилося 25 років і не полишав до кінця життя. За майже 40 років літературної праці він залишив 15 романів, низку повістей та оповідань, кілька нарисових книг. Знаменитим зробили Діккенса «Посмертні записки Піквікського клубу» (1836), після виходу яких за ним міцно закріпилася репутація письменника-гумориста. Роман побудований за законами комічної епопеї з її специфічним ракурсом висвітлення життя й обов'язковими героями-диваками. Містер Піквік та його друзі крокують «великою дорогою», що веде їх старою доброю Англією часом крізь перешкоди та інтриги, які вони врешті-решт долають, демонструючи моральну перевагу.

Наступний його твір «Пригоди Олівера Твіста» (1837-1839) виявився романом зовсім іншого змісту й структури. Це був його перший соціальний роман за змістом і життєпис дитини за формою. У цьому романі він знімає романтичний ореол з кримінального світу, а також піднімає питання «робітних домів» - благодійних установ для утримання непрацевдатних осіб: дітей-сиріт, старих та інвалідів. В основі сюжету – історія хлопця-сироти, що виріс у робітному домі, де зазнав жорстокості та знущання вихователів. Коли він підріс, то втік до Лондона, де потрапив до тенет злочинного світу. Але добра натура хлопця й людяність

благодійників братів Браунло перемогли усі негативні впливи й зло, абсолютним уособленням якого виступають у романі Монкс і Фейджін.

Персонажі раннього Діккенса виразні, але однопланові. Вони будуються на обігруванні певної риси характеру чи грані натури, що корелюються з прикметами зовнішності, звичками, манерами поведінки, особливостями мовлення тощо. Ці зовнішні прояви відіграють роль своєрідної атрибутики персонажа, і вже згадка про них викликає в читача посмішку. Проте згодом і персонажі, і їхні символи-атрибути набувають складнішої структури. Одним з прикладів тут може бути образ містера Домбі з роману «Домбі і син» (1848), атрибутивною характеристикою якого стає холод, яким проймається все, що його оточує.

В «Олівері Твісті» складається сюжетно-композиційна модель, якої Діккенс дотримуватиметься у більшості романів кінця 30-х – 40-х років («Ніколас Нікклбі», 1838-1839, «Крамниця старожитностей», 1840-1841, «Мартін Чезлвіт», 1843-1844). Вони побудовані як життєпис дитини або молодої людини, яка з честю долає життєві випробування. Добро в цих романах перемагає зло, і перемога закріплюється в традиційному «хепі-енді». Також слід відзначити, що в цих романах багато гумору – згодом стиль письменника стане стриманішим.

Про природу діккенсівського гумору тонко і проникливо писав відомий англійський письменник середини ХХ століття Ч.П. Сноу: «Гумор Діккенса не має нічого собі рівного у творчості інших англійських письменників ХІХ століття. У гуморі Діккенса немає ніякої недомовленості. Багато в ньому від комізму характерів і ситуацій. У той же час це гумор молодої людини, яка перебуває у щасливій впевненості, що тільки вона знає відповідь на загадку, яку їй задали оточуючі дурні. Його сміх видається добрішим, ніж він сам, тому що саме абсурдність людської поведінки викликає у нього ці напади шалених веселощів. Часто такий сміх примушує відчувати себе незатишно». Гумор раннього Діккенса Сноу називає «наслідувальним». Та є у Діккенса, за його спостереженнями, й інша форма комічного, яку «можна назвати пошуками іншої, сюрреалістичної дійсності» [32, с.13].

Щодо роману «Великі сподівання» (1860-1861), обраного для нашого дослідження, він посідає своєрідне місце у творчому доробку Діккенса. Його сюжетобудова ніби повертає читача до раннього етапу творчості письменника, але складна інтрига, глибинний психологізм, певна амбівалентність проявів людської природи та інші риси засвідчують його приналежність до зрілої Діккенсової творчості. Роман «Великі сподівання» справляє сумне враження, адже ілюзії головного героя Піпа розбиваються вщент.

Роман побудований у формі розповіді дорослого героя про власне дитинство і юність. Але події, про які йдеться в романі, не відсунуті в епічне минуле. Вони розігруються на наших очах і заново переживаються оповідачем. Як і молодий Піп, учасник цих подій, ми несвідомі того, у що вони виллюються, хоча і можемо здогадуватися з певних натяків та гірко-іронічної інтонації оповідача, що надії мають скінчитися крахом.

Голос автора у «Великих сподіваннях» майже не чути, у ньому практично відсутні такі характерні риси Діккенсової оповідної манери, як емоційне втручання автора в хід події, коментування, висловлення схвалення чи осуду тощо. «Оціночна» функція передана автором оповідачеві, знайомі діккенсівські інтонації звучать у голосі Піпа-дорослого і свідчать про зближення образу оповідача з образом автора. Автор залишає за собою роль об'єктивного спостерігача, хоча і в цій ролі з'являється не часто. Коментаторські повноваження надаються і деяким іншим персонажам твору, насамперед Бідді, яка відіграє роль своєрідного «морального арбітра», оцінюючи як Піпа, так і Естеллу.

Зіставивши першотвір та переклад, ми бачимо, що перекладачеві не вдалося зберегти романтичний та перифрастичний характер більшості топонімів.

2.3 Культурна конотація топонімів в англійських і українських прислів'ях і приказках

Твори Ч.Діккенса та Ш.Бронте споріднені не лише приналежністю до однієї

літературної епохи, яку умовно можна назвати «літературою вікторіанської доби», з її загально реалістичною неквапною манерою оповіді, дещо незвичною для сучасного читача пафосністю, потягом до містицизму, прийомом прямого звернення автора до читача, що також виглядає сьогодні дещо застарілим, а й своїми лінгвостилістичними особливостями. Зокрема, топоніміватичні одиниці в обох досліджуваних нами творах тяжіють до загальноприйнятих літературних кліше того часу; особливо це характерно для ідіостилю Чарльза Діккенса. Іноді вжиток подібних конструкцій може пояснюватися не тільки даниною літературній традиції, але й наміром автора справити комічний ефект на свого читача. Окрему низку топонімічних одиниць складають підкреслено розмовні топоніми, часто компаративного характеру, які вживаються представниками нижчих верств суспільства. Очевидно, автори розглядають подібні топоніми як просторічні або навіть вульгарні і допускають їхній вжиток задля створення колориту мовлення простого народу. Творча концепція літератури ХХ ст., одним з найяскравіших представників якої є Джон Голсуорсі, дуже відрізняється як щодо своєї філософії, так і щодо лінгвостилістичних прийомів її вираження.

Перейдемо до розгляду особливостей вживання топонімічних одиниць у романі Джон Голсуорсі «Власник» та способів їхнього перекладу українською мовою (на матеріалі перекладу роману Олександром Терехом, виконаного у 1982 р.). Джон Голсуорсі (1867 – 1933) також є представником британської реалістичної прози. Центральною темою творчості Голсуорсі є тема форсайтизму, тема власності. До зображенню світу власників, до розкриття психології людини-власника, погляди і уявлення якого обмежені рамками свого класу, а вчинки і дії – загальноприйнятими в його середовищі нормами поведінки, Голсуорсі звертається на протязі всього свого творчого шляху.

Важливе значення для Голсуорсі мала його боротьба за чистоту літературної мови. Він різко виступав проти формалістичного експериментаторства в галузі мови. Мова і стиль самого Голсуорсі відрізняється ясністю, чистотою і чарівною простотою, які поєднують його з найкращими майстрами художнього слова.

Треба відзначити, що топоніміватичні одиниці в романі Джона Голсуорсі «Власник» відрізняються багатоманітністю як з точки зору структури та семантики, так і з точки зору стилю та текстоутворюючих функцій.

В.Колінз надає наступне визначення функцій топоніміви в художньому тексті: «In standard spoken and written English today idiom is an established, universal and essential element that, used with care, ornaments and enriches the language» [5, с.хiii]. При чому він додає свої зауваження щодо історичного поступу поглядів на роль топонімічних одиниць у художньому тексті – від заперечення їхнього позитивного впливу і навіть можливості використання у поетичному або прозаїчному художньому тексті до визнання їхнього права на існування та їхніх стилістичних функцій у художньому тексті:

“This was not always recognized. Pearsall Smith in “Words and Idioms” (1932) mentions what was the thought of idioms in the eighteenth century. They were regarded as vulgarisms and offences against logic and reason. Addison used them in his prose, but thought they ought not to be used in poetry. Dr. Johnson wished to abolish them. He declared that in his dictionary he had tried to clear the language from ‘colloquial barbarisms, licentious idioms, and irregular constructions’. Today such opinions as these would be regarded as absurd” [5, p. хiii].

Слід зазначити, що, згідно з нашими спостереженнями, частотність топонімів та особливості їхнього функціонування значною мірою залежать від типу художнього тексту.

Так, в описовому контексті (пейзаж, портрет, інтер’єр) топоніміватичні одиниці зустрічаються значно рідше, аніж в оповідному.

Зокрема, десятий розділ роману «Власник», який являє собою досить деталізований опис похорон найстарішої представниці роду Форсайтів тіточки Енн, не містить жодної топоніміватичної одиниці, за винятком евфемічної топоніміви to pass away як благопристойний варіант прямої номінації «померти» (to die), про що докладніше йтиметься нижче.

Згідно з нашими спостереженнями, найчастотнішими є топоніміви в

прямому мовленні персонажів (діалогах, монологів), а також у такій формі непрямого мовлення, як внутрішній монолог персонажа, який передає його рефлексію, психо-емоційний стан, і є зазвичай відвертішим, менш скутим конвенційними формами, характерними для соціального спілкування; звідси стає зрозумілою більша свобода вибору лексико-топонімічних одиниць та синтаксичних структур. Синтаксис внутрішнього монологу відзначається наявністю еліптичних речень, непослідовних з логічної точки зору. Але це враження впливає лише з першого погляду, адже внутрішній монолог передає властивість людської думки швидко охоплювати велике коло феноменів, перескакувати з однієї теми до іншої, не закінчивши попередню, що й пояснює стилістико-синтаксичні особливості його оформлення.

Порівняймо внутрішній монолог старого Джоліона, який розмірковує про свою онуку Джун, закохану в архітектора Босіні, про сучасний стан та перспективи їхніх відносин, та його переклад українською мовою:

He had hardly seen anything of her since it began. A bad business! He had no notion of giving her a lot of money to enable a fellow he knew nothing about to live on in idleness. He had seen that sort of thing before; no good ever came of it. Worst of all, he had no hope of shaking her resolution; she was as obstinate as a mule, always had been from a child. He didn't see where it was to end. They must cut their coat according to their cloth. He would not give way till he saw young Bosinney with an income of his own. That June would have trouble with the fellow was as plain as a pikestaff; he had no more idea of money than a cow. As to this rushing down to Wales to visit the young man's aunts, he fully expected they were old cats [VI, c.65].

«Він її майже не бачив, відколи це почалося. Кепська справа! Звичайно, він не збирався давати їй багато грошей, щоб якась зовсім чужа людина розкошувала весь свій вік склавши руки. Він уже таке бачив: нічого з того доброго не виходило. Найгірше те, що не було ніякої надії похитнути її рішучість: вона була вперта як осел, уперта ще змалку. Хтозна, чим воно може скінчитися. Доведеться їм простягати ніжку по своєму ліжку. Він від свого слова не відступить, аж поки

пересвідчиться, що молодий Босіні має власний прибуток. Джун набереться з ним лиха, то річ цілком певна: він у грошових справах не тямить анічогісінько. Що ж до цієї скороспішної мандрівки в Уельс до тіток нареченого, то Джоліон не мав щонайменшого сумніву в тому, що тітки ті – старі єхидні баби» [II, с.50].

Із 5 топонімічних виразів оригіналу лише 3 вдалося передати у перекладі за допомогою також топонімічних одиниць (топоніми в текстах оригіналу та перекладу підкреслено). Також передач увів до українського тексту топоніміву «сидіти склавши руки», яка не має в тексті першотвору топоніміватичного відповідника. Компаративна топоніміватична одиниця *as plain as a pikestaff* перекладається нетопонімічно: «річ цілком певна»; до розмовно-зниженого топонімічного виразу з пейоративною конотацією *he had no more idea of money than a cow* перекладачеві також не вдається знайти відповідника в українській мові.

Протягом XIX ст. до англійської літературної традиції увійшла низка топонімів французького походження (запозичення-кальки з французької мови), що є цілком природнім, адже французька література і культура в цілому відіграє роль, яку неможливо переоцінити, що неминуче впливає й на найближчих сусідів – Велику Британію. Проте, слід враховувати, що на сучасному етапі розвитку англійської мови подібні топоніміватичні одиниці вважаються здебільшого застарілими і вживаються мало, хіба що для створення специфічних стилістичних ефектів.

She might as well have said to the fire “Don’t burn!” but how could she divine the morbid suffering to which I was a prey? [VI, p.24].

«Вона так само могла б сказати вогню: «Не гори!» Та де їй було збагнути, які страждання краяли мою душу?» [I, p.20].

He was the prey of an anxiety that he found he must put into words [fors, p.].

«Його гризла турбота, яку він мусив висловити» [fors-укр, p.60].

За свідченнями лексикографічних джерел, ця топоніміва походить від французької топоніміви *être en proie à qch* []. Як ми бачимо з прикладів її

українських перекладів, наведена топоніміватична одиниця через широту своєї семантики не має постійного відповідника в українській мові, і перекладачеві доводиться кожного разу вдаватися до пошуків контекстуального еквіваленту: «страждання краляли душу», «його гризла турбота» тощо.

Інша топоніміватична одиниця, яку ми зустрічаємо в досліджуваному тексті, походить також від французької топоніміви з аналогічним значенням «Etre sur ses gardes»:

The habitual sniff on the face of Soames Forsyte had spread through their ranks; they were on their guard [II, p.44].

Увесь їхній гурт запозичив у Сомса Форсайта його незмінний вираз презирливої зверхності; вони були напоготові [VI, p.32].

Цікаво зазначити, що за період від написання роману «Джейн Ейр» Шарлоттою Бронте (1847) до появи першого роману з циклу «Саги про Форсайтів» Джона Голсуорсі «Власник» (1906) ця топоніміватична одиниця зазнала структурних змін (змінюється прийменник керування, адаптуючи таким чином запозичений шляхом калькування з французької мови топоніміватичний вираз до граматичних норм англійської мови):

to be a prey to suffering (Charlotte Brontë) – to be the prey of an anxiety (John Galsworthy)

Центральною темою «Саги про Форсайтів» є тема грошей та володіння, ось чому недивно домінування топонімів, тематично пов'язаних з грошовими витратами, схемами збагачення, фінансових махінацій, збереженням та накопиченням грошей, матеріальним становищем того чи іншого персонажу, а також заволодіння будь-чим, незалежно від природи об'єкту: земельними ділянками, картинами чи красивими жінками:

“She must cost him a pretty penny in dress!” [VI, p.62] (витрати на вбрання);

Serve him right for sticking at the price; the only thing the fellow thought of was money [VI, p.64] (жадібність до грошей);

“Jo,” he said, “I should like to hear what sort of water you’re in. I suppose you’re

in debt?” [VI, p.77] (матеріальне становище);

“Oh no; he is getting into the swim now.” [VI, p.65] (очікування покращення матеріального становища);

He himself had had his eye on a house there for the last two years, but they wanted such a price [VI, p.60] (бажання заволодіти нерухомістю);

He made a satisfactory reflection on some property he had in the neighbourhood. It must be going up in value by leaps and bounds! [VI, p.71] (задоволення від швидкого зростання ціни на власну нерухомість).

Топоніміватичні одиниці біблійного походження вживаються автором, коли йдеться про тих з його персонажів, яких можна було б умовно назвати більш витонченими, аніж їхнє оточення. Такими є, наприклад, старий та молодий Джоліон, та дружина Сомса Форсайта Айріні. Коментуючи ситуацію з заручинами онуки Джун та бідного архітектора Босіні, старий Джоліон двічі вживає відому топоніміву з Євангелія «вмивати руки»:

“You’re all alike: you won’t be satisfied till you’ve got what you want. If you must come to grief, you must; I wash my hands of it.”

So, he had washed his hands of it, making the condition that they should not marry until Bosinney had at least four hundred a year [VI, p.65].

Як ми бачимо у перекладі, біблійна топоніміва англійської мови передається в українському варіанті відповідною топонімівою мови перекладу, на що наголошував ще В.Комісаров:

«Усі ви однакові: не втихомиритеся, аж поки не доможетеся свого. Хочеш набратися лиха – хай буде по-твоєму, а я умиваю руки.

Отже, він і вмив руки, поставивши умову, що вони одружаться тільки тоді, коли Босіні матиме принаймні чотириста фунтів на рік» [II, с.60].

Щодо зустрічі і розмови батька і сина, які не бачилися протягом чотирнадцяти років через скандальну історію та сімейні непорозуміння, вживається не менш славнозвісна біблійна топоніміва, цього разу зі Старого Заповіту “a promised land”, яка уточнюється додатком “of talk” і таким чином стає

індивідуально-авторською метафорою, утвореною на базі біблійного топонімізму:

A new vista of life was thus opened up, a promised land of talk, where he could find a harbour against the waves of anticipation and regret; where he could soothe his soul with the opium of devising how to round off his property and make eternal the only part of him that was to remain alive [VI, p.79-80].

Світ Форсайтів пов'язаний з усякого роду нещирістю, приховуванням та лицемірством. У такій родині, де «жодна парость якої не полюбляла іншої і серед якої не було трьох чоловік, котрі відчували б одне до одного щось схоже на приязнь» [II, с.31], неминучими були постійні плітки, пересуди, намагання дізнатися про інших більше, ніж вони самі хочуть про себе розказати:

James at large [VI, с.115]

«Джеймс розвідує» [II, с.93]

Крім того, вікторіанські звички суспільства «верхівки середнього класу», до яких належали Форсайти, забороняли пряму номінацію багатьох явищ та предметів, пов'язаних, наприклад, з народженням і смертю людей, інтимною сферою життя, що письменник також передає через численні топоніміви-евфемізми (евфемізм є стилістичною фігурою, що полягає у навмисній заміні знака певного поняття описовим найменуванням або іншим знаком для усунення небажаних, надто різких або недостатньо ввічливих слів шляхом їхнього пом'якшення або шифрування через заборону на вживання деяких слів, зумовлену соціально-політичними, історико-культурними, релігійними, етичними і естетичними чинниками). Розглянемо наступний приклад із буденного життя та повсякденних розмов Форсайтів із вживанням подібної топоніміватичної конструкції:

And every day Aunts Juley and Hester were required to come and report on Timothy; what news there was of Nicholas; whether dear June had succeeded in getting Jolyon to shorten the engagement, now that Mr. Bosinney was building Soames a house; whether young Roger's wife was really—expecting; how the operation on Archie had succeeded; and what Swithin had done about that empty house in Wigmore Street,

where the tenant had lost all his money and treated him so badly; above all, about Soames; was Irene still—still asking for a separate room? [VI, c.116].

Евфемістична топоніміватична топоніміва на позначення вагітності перекладається українською мовою за допомогою також евфемістичного топонімізму «бути при надії». Перекладачеві вдається передати не лише лексичне значення, а й стилістичну конотацію топоніміви:

І кожнісінького дня тітоньки Джулі і Гестер були зобов'язані приходити й доповідати про Тімоті, про те, що чути в Ніколаса, чи пощастило любоньці Джун умовити Джоліона, щоб він прискорив весілля, адже тепер містер Босіні споруджує Сомсові будинок; чи правда, що дружина Роджера при надії; як пройшла операція в Арчі; і що зробив Свізін із тим порожнім будинком на Вігмор-стріт, наймач якого збанкрутував і так негарно з ним повівся; та перш за все про Сомса: чи Айріні і досі... і досі вимагає окремої кімнати?[II, c.93].

Розглянемо наступний приклад, де вживається евфемізм на позначення іншої табуйованої сфери людської життєдіяльності – смерті. After one look at the old face, the doctor, hurriedly sent for, announced that Miss Forsyte had passed away in her sleep [IV, c.144-145]. Поглянувши на старече обличчя, негайно викликаний лікар оголосив, що міс Форсайт відійшла уві сні [II, c.117]. Евфемістична дієслівна топоніміва “to pass away” перекладається українською лексемою з евфемістичним значенням «відійти».

Висновки до розділу 2

Топонімізми, що містять в своєму складі колороніми, характерні і для англійської, і для української мови. Колір є невід'ємною частиною світосприйняття людини, її менталітету, що також віддзеркалюється в мові його носіїв. Як зазначає дослідник І.І.Гуменюк, «при перекладі топонімізмів англійської мови з використанням колоронімів на українську, як правило, вживається точний відповідник лексеми на позначення кольору. [...] Однак, існує

певна кількість топонімічних одиниць, в яких при перекладі на українську мову, використовується інший колоронім» [28, с.39].

ВИСНОВКИ

У першому розділі дослідження робиться спроба надати оцінку сучасному стану наукових досліджень в галузі топонімічних одиниць. Зазначається, що у вітчизняній лінгвістиці мовознавці є здебільшого послідовниками так званого «вузького» розуміння топонімічних одиниць, згідно з традиціями, започаткованими радянським вченим В.Виноградовим, в той час, як їхні британські та американські колеги віддають перевагу «широкому» підходу, вносячи до складу топонімів такі одиниці, як приказки, прислів'я, крилаті вирази, які за вітчизняними науковими традиціями прийнято вважати предметом вивчення фольклористики, або пареміології.

У другому розділі нашого дослідження проаналізовано особливості вживання та способи перекладу топонімічних одиниць у художніх творах з англійської мови на українську на матеріалі двох романів британських класиків XIX століття Чарльза Діккенса «Великі сподівання» та Шарлотти Бронте «Джен Ейр» та їхніх перекладів Ростиславом Доцентом та Петром Соколовським відповідно, а також роману початку XX століття Джона Голсуорсі «Власник» та його перекладу Олександром Терехом. Відзначаються три основні типи перекладу топонімічних одиниць: повно-еквівалентний, тобто переклад топоніміви за допомогою іншої топоніміви з аналогічним образним наповненням (топоніміви-інтернаціоналізми); частково-еквівалентний, коли у перекладі використовується топоніміватична одиниця з аналогічним переносним смислом, але іншим образним наповненням (при цьому в разі необхідності перекладач має додавати підрядкові виноски та примітки для забезпечення прагматичної адаптації перекладу) та нетопоніміватичний (коли значення топоніміви передається за допомогою слова-номіната або не топонімічного виразу). Проте варто зазначити, що навіть такі топоніміви-інтернаціоналізми, як топоніміви-біблеїзми та

топоніміви античного походження, що, дійсно, у більшості випадків не становлять труднощів для перекладу (адже європейські мови мають спільну духовно-культурну спадщину), можуть перекладатися іншим чином (опущення, цілісне перетворення) з огляду на прагматичну адаптацію перекладу. Слід зауважити, що переклад топонімічних одиниць у художньому творі становить чималі труднощі для перекладача, якому з метою їх подолання доводиться вдаватися до різноманітних прийомів перекладацької трансформації, зокрема: конкретизації або генералізації, компенсації, прийомів лексичного доповнення або лексичного опущення, а також таких прийомів комплексної трансформації, як прийом смислового розвитку (модуляції) та прийом цілісного перетворення. З усіх вищезгаданих прийомів прийом компенсації зустрічався найчастіше у прикладах нашої вибірки. Ми свідомо не згадали такий комплексний прийом, як антонімічний переклад, адже у нашій вибірці він не зустрівся жодного разу, тож ми можемо зробити попереднє припущення, що для перекладу топонімічних одиниць він не використовується.

Твори Ч.Діккенса та Ш.Бронте споріднені не лише приналежністю до однієї літературної епохи, яку умовно можна назвати «літературою вікторіанської доби», з її загально реалістичною неквапною манерою оповіді, дещо незвичною для сучасного читача пафосністю, потягом до містицизму, прийомом прямого звернення автора до читача, що також виглядає сьогодні дещо застарілим, а й своїми лінгвостилістичними особливостями. Зокрема, топоніміватичні одиниці в обох досліджуваних нами творах тяжіють до загальноприйнятих літературних кліше того часу; особливо це характерно для ідіостилю Чарльза Діккенса. Іноді вжиток подібних конструкцій може пояснюватися не тільки даниною літературній традиції, але й наміром автора справити комічний ефект на свого читача. Окрему низку топонімічних одиниць складають підкреслено розмовні топоніміви, часто компаративного характеру, які вживаються представниками нижчих верств суспільства. Очевидно, автори розглядають подібні топоніміви як просторічні або навіть вульгарні і допускають їхній вжиток задля створення колориту мовлення

простого народу. Проте у Шарлотти Бронте ми вже спостерігаємо інтеграцію топонімічних одиниць до складу стилістичних фігур та тропів: найчастіше це метафори та індивідуально-авторські порівняння. Ця сама тенденція розвивається і набирає сили у творчості Дж.Голсуорсі, що ми можемо простежити на прикладах з його роману «Власник».

Слід зазначити, що, згідно з нашими спостереженнями, частотність топонімів та особливості їхнього функціонування значною мірою залежать від типу художнього тексту. Так, в описовому контексті (пейзаж, портрет, інтер'єр) топоніміватичні одиниці зустрічаються значно рідше, аніж в оповідному. Згідно з нашими спостереженнями, найчастотнішими є топоніміви в прямому мовленні персонажів (діалогах, монологів), а також у такій формі непрямого мовлення, як внутрішній монолог персонажа, який передає його рефлексію, психо-емоційний стан, і є зазвичай відвертішим, менш скутим конвенційними формами, характерними для соціального спілкування; звідси стає зрозумілою більша свобода вибору лексико-топонімічних одиниць та синтаксичних структур. Звичайно, це стосується лише тих персонажів, які подаються автором «зсередини» (Піп у «Великих сподіваннях»; Сомс, молодий та старий Джоліон та Джун у «Власнику», Джен Ейр). Частотність топонімів у діалогічному мовленні залежить від емоційності та образності мислення самого персонажа, а також від його приналежності до певних верств суспільства (адже у XIX ст. вжиток топонімів вважався вульгарним).

Було визначено найпоширеніші у даних творах семантичні групи топонімічних одиниць (топоніміви з зоонімним та колоронімним компонентом, топоніміви на позначення грошей/власності/матеріальних відносин, топоніміватичні вирази з юридичного дискурсу, евфемістичні топоніміви тощо).

У цілому, слід зазначити, що характер топонімів у художньому тексті багато в чому залежить від авторського задуму та тематики твору. Так, стилістичні ефекти топонімічних одиниць у досліджуваних творах є зовсім різними – це й іронічні кліше з псевдоромантичним пафосом у Ч.Діккенса, і витончені

метафоричні звороти для відображення романтичних внутрішніх переживань героїні у Ш.Бронте, і евфемістичні звороти для викриття нещирості та духовної убогості світу Форсайтів у Дж.Голсуорсі.

Перспективним вважається подальше дослідження способів перекладу топонімічних одиниць у прозаїчних творах різних жанрів, а також у поетичних творах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
- Сейдл Дж., Макморди У. Идиомы английского языка и их употребление. – М.: Высшая школа, 1983. – I-VI+266 с.
- Виноградов В.В. Об основных типах топонимических единиц в русском языке // Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С.140-161.
- Словарь американских идиом. / Сост. Спирс Ричард.А. – М.: Русский язык, 1991 – 464 с.
- Collins V.H. A Book of English Idioms with Explanations. – London, New-York, Toronto: Longmans, Green and Co., 1960. – 258 p.
- Медникова Э.М. Предисловие к изданию Дж.Сейдл, У.Макморди «Идиомы английского языка и их употребление». - М.: Высшая школа, 1983. – С.5-6.
- Шанский Н.М. Топонимия современного русского языка. – М.: Высшая школа, 1985. – 160 с.
- Амосова Н.Н. Основы английской топонимии. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1963. – 208 с.
- Кунин А.В. Основные понятия английской топонимии как лингвистической дисциплины./ Англо-русский топонимический словарь. – М.: «Русский язык», 1967. – 1260 с.
- Швейцер А.Д. Очерк современного английского языка в США. – М.: «Высшая школа», 1963. – 215 с.
- Гринь Г.С. Глагольные топонимизмы в американском варианте английского языка. – М.: Издательство МГУ, 1980. – 123 с.
- Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
- Рильський М.Т. Художній переклад з однієї слов'янської мови на іншу. – К.: Видавництво АН УРСР, 1958. – 50 с.

- Фінкель О. Теорія і практика перекладу. – Харків: Держ. вид-во України, 1929. – 165 с.
- Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975. – 239 с.
- Остроушко В.Б. К вопросу о переводе поэзии // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Карабіна. Серія: Романо-германська філологія. – Харків: ХНУ ім.В.Н.Каразіна, 2008. – №811. – С.139–143.
- М.Лорие. Переводчик и редактор. //Вопросы теории и практики перевода художественного текста. Сборник статей. – Рига, 1968. – С. 35-51.
- М.Шуман. Восточный колорит в переводах. // Вопросы теории и практики перевода художественного текста. Сборник статей. – Рига, 1968. – С. 94-104.
- Зорівчак Р.П. Топонімічна одиниця як перекладознавча категорія. – Львів, Видавництво при Львівському державному університеті, 1983. – 174 с.
- Контрастивное исследование оригинала и перевода: Сборник научных трудов / Под ред. В.А.Кухаренко. – Одесса: ОГУ, 1986. – 162 с.
- Эткинд Е.Г. Поэзия и перевод. Л.: Советский писатель, 1963. – 429 с.
- Рильський М.Т. Мистецтво перекладу. – К.: Радянський письменник, 1975. – 344 с.
- Miriam Allott. Jane Eyre by Charlotte Brontë. Preface to Penguin Popular Classics Edition. – London, Penguin Books, 1994. – P.1-2.
- Шерік А.Д., Савічук В.Я., Старко В.Ф. Довідник англійських, німецьких та українських топонімів та виразів. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 173 с.
- Terban, Marvin. Scholastic Dictionary of Idioms. - New York, Toronto, London, Auckland, Sydney: “Scholastic Inc.”, 1996. – 524 p.
- Makkai, Adam. Handbook of Commonly Used American Idioms. - Chicago: Barron’s, 2005. – 161 p.
- New Webster’s Dictionary and Thesaurus of the English Language / Bernard S.

Cayne. – Danbury: Lexicon Publications, Inc. – 1149 p.

- Гуменюк І.І. До проблеми перекладу топонімів (на матеріалі топонімичних одиниць для позначення кольорів у англійській та українській мовах) // Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». – Харків, 2007. – С. 38-40.
- Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. - М, Едиториал УРСС, 2002. – 264 с.
- Барт, Ролан. Смерть Автора. / Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика. - М.: Прогресс, 1989. – С.384-391.
- Бургардт О. Чарльз Діккенс та його час. / Діккенс Ч. Олівер Твіст. – Харків: Держ.вид-во України, 1928. – С. 4-14.
- Білик Н. «Великі сподівання» у контексті творчості Чарльза Діккенса. / Діккенс Ч. Великі сподівання. – Харків: Фоліо, 2003. – С.3-26.
- Денисова, Т. Шарлотта Бронте і «Джен Ейр». / Бронте Шарлотта. Джен Ейр.– К.: Дніпро, 1987. – С. 446-459.
- John Sutherland. Can Jane Eyre be happy? More Puzzles in the Classic Fiction. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 232 с.
- Олексишина Л.Г. Типи зоонімних художніх порівнянь за структурно-граматичною формою та лексичним складом компаратора // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. – Луцьк, 2007 – С.377-380.
- Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе. – М.: Высшая школа, 1986. – 416 с.
- Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – С. 432–438.
- Радчук В. На жертovníку мистецтва // «Хай слово мовлено інакше...»: Статті з теорії, критики та історії художнього перекладу. – К.: Дніпро, 1982. – С.19–40.
- Стріха М. Переклад як націєтворення // Зарубіжна література. – 2003. – №14

(318). – С.13–14.

- Чередниченко О.І. Про мову і переклад. – К.: Либідь, 2007. – 248 с.
- Швейцер А.Д. К проблеме лингвистического изучения процесса перевода // Вопросы языкознания. – 1999. – №4. – С.40–49.
- Bell R.T. Translation and Translating: Theory and Practice. – London; New York, 1991. – 298 p.
- Korunets I. Theory and Practice of Translation. – Vinnytsa: Nova Knyha Publishers, 2003. – 448 p.
- Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed. by M.Baker. – New York, 2001. – XIX, 654 p.
- Бронте Шарлотта. Джен Эйр./ Пер. з англ.. П.Соколовського. – К.: Дніпро, 1987. – 459 с.
- Голсуорсі Джон. Сага про Форсайтів: Трилогія: Кн.1 / Пер. з англ. О.Тереха. – Харків: Фоліо, 2006. – 335 с.
- Діккенс Чарльз. Великі сподівання / Пер. з англ.. Р.Доценка. - Харків: Фоліо, 2003. – 476 с.
- Brontë, Charlotte. Jane Eyre. – L.: Penguin Books, 1994. – 447 p.
- Dickens, Charles. Great Expectations. – L.: Penguin Books, 1994. – 516 p.
- Galsworthy, John. The Forsyte Saga. – Moscow: Progress Publishers, 1964. – 464 p.

Таблиця 1

Типи перекладу і прийоми перекладацьких трансформацій у досліджуваних текстах

Тип перекладу топонімічних одиниць	Типи перекладацьких трансформацій	Кількість уживання у досліджуваних текстах
Повно-еквівалентний		112
Частково-еквівалентний	Приєм конкретизації	32
	Приєм генералізації	52
	Лексичне доповнення	48
	Лексичне опущення	11
	Компенсація	119
Нетопоніміватичний	Приєм смислового розвитку	59
	Приєм цілісного перетворення	91

Додаток Б

Приклади основних типів перекладу на матеріалі досліджуваних художніх творів

Повно-еквівалентний переклад біблійної топоніміви:

“You’re all alike: you won’t be satisfied till you’ve got what you want. If you must come to grief, you must; I wash my hands of it.”

So, he had washed his hands of it, making the condition that they should not marry until Bosinney had at least four hundred a year [VI, p.65].

«Усі ви однакові: не втихомиритеся, аж поки не доможетеся свого. Хочеш набратися лиха – хай буде по-твоєму, а я умиваю руки.

Отже, він і вмив руки, поставивши умову, що вони одружаться тільки тоді, коли Босіні матиме принаймні чотириста фунтів на рік» [II, с.60].

Частково-еквівалентний переклад з використанням прийомів компенсації та смислового розвитку:

He seems to me a poor thing. I should say the grey mare was the better horse!” [VI, с.123].

Мені здається, ні риба ні м’ясо. От побачите, він буде у неї на повіді [II, с.99].

Нетопоніміватичний переклад з використанням прийому цілісного перетворення:

“You shall walk up the pyramids of Egypt!” he growled. “At your peril you advertise! I wish I had only offered you a sovereign instead of ten pounds. Give me back nine pounds, Jane; I’ve a use for it.” [VI, с.116].

«Отакої! – буркнув він. – І не думайте звертатися до газети! Чого я не дав вам один соверен замість десяти фунтів! Віддайте мені дев’ять фунтів назад, Джен. Мені потрібні гроші» [I, с.217].

Додаток В

Кількісно-якісну характеристику вживаних у розглянутих типах художнього тексту топонімічних одиниць можна узагальнити за допомогою наступної таблиці:

Таблиця 2

Тип художнього тексту		Кількість топонімів у творі автора			Загальна кількість топонімів у досліджуваних текстах
		Ч.Д іккенс	Ш. Бронте	Дж.Гол суорсі	
Пряме мовлення		98	34	55	187
Внутрішній монолог		37	70	81	188
Описовий контекст	Пейзаж	4	6	2	12
	Портрет	20	7	5	32
	Інтер'єр	16	4	2	22
Оповідний контекст		30	24	29	83

Додаток Г

Приклади використання топонімічних одиниць в окремих типах художнього тексту

Вживання топоніміватичної одиниці у прямому мовленні:

“I disliked Mr Brocklehurst; and I was not alone in the feeling. He is a harsh man; at once pompous and meddling: he cut off our hair; and for economy’s sake bought us bad needles and thread, with which we could hardly sew”.

“And was that the head and front of his offending?” demanded Mr Rochester [IV, c.125].

Вживання топоніміватичної одиниці у внутрішньому монологі персонажу:

He had hardly seen anything of her since it began. A bad business! He had no notion of giving her a lot of money to enable a fellow he knew nothing about to live on in idleness. He had seen that sort of thing before; no good ever came of it. Worst of all, he had no hope of shaking her resolution; she was as obstinate as a mule, always had been from a child. He didn’t see where it was to end. They must cut their coat according to their cloth. He would not give way till he saw young Bosinney with an income of his own. That June would have trouble with the fellow was as plain as a pikestaff; he had no more idea of money than a cow. As to this rushing down to Wales to visit the young man’s aunts, he fully expected they were old cats [VI, c.65].

Вживання топоніміватичної одиниці в описовому контексті:

Veiling under a Jove-like serenity that perpetual antagonism deep-seated in the bosom of a director towards his Shareholders, he faced them calmly [VI, c.202].

Вживання топоніміватичної одиниці в оповідному контексті:

“ I witnessed and several more witnessed Mr Rochester ascend through the skylight on to the roof: we heard him call “Bertha!”; we saw him approach her, and then, ma’am, she yelled, and gave a spring, and the next minute she lay smashed on the pavement” [IV, c.423].

Додаток Д

Вживання топонімічних одиниць у складі індивідуально-авторських стилістичних образотворчих засобів

Використання топоніміватичної одиниці у складі індивідуально-авторської метафори:

A new vista of life was thus opened up, a promised land of talk, where he could find a harbour against the waves of anticipation and regret; where he could soothe his soul with the opium of devising how to round off his property and make eternal the only part of him that was to remain alive [VI, p.79-80].

Використання топоніміватичної одиниці у складі розгорнутої метафори як її кульмінаційний елемент:

Hear an illustration, reader.

A lover finds his mistress asleep on a mossy bank; he wishes to catch a glimpse of her fair face without waking her. He steals softly over the grass, careful to make no sound; he pauses — fancying she has stirred: he withdraws: not for worlds would he be seen. All is still: he again advances: he bends above her; a light veil rests on her features: he lifts it, bends lower; now his eyes anticipate the vision of beauty — warm, and blooming, and lovely, in rest. How hurried was their first glance! But how they fix! How he starts! How he suddenly and vehemently clasps in both arms the form he dared not, a moment since, touch with his finger! How he calls aloud a name, and drops his burden, and gazes on it wildly! He thus grasps and cries, and gazes, because he no longer fears to waken by any sound he can utter — by any movement he can make. He thought his love slept sweetly: he finds she is stone dead.

I looked with timorous joy towards a stately house: I saw a blackened ruin” [IV, c.419].

Вживання топоніміватичної одиниці для утворення евфемізму:

And every day Aunts Juley and Hester were required to come and report on Timothy; what news there was of Nicholas; whether dear June had succeeded in getting

Jolyon to shorten the engagement, now that Mr. Bosinney was building Soames a house; whether young Roger's wife was really—expecting; how the operation on Archie had succeeded; and what Swithin had done about that empty house in Wigmore Street, where the tenant had lost all his money and treated him so badly; above all, about Soames; was Irene still—still asking for a separate room? [VI, c.116].

Вживання топонімічних одиниць для утворення індивідуально-авторських перифраз:

Be that as it may, he had directed Mrs. Pocket to be brought up from her cradle as one who in the nature of things must marry a title, and who was to be guarded from the acquisition of plebeian domestic knowledge.

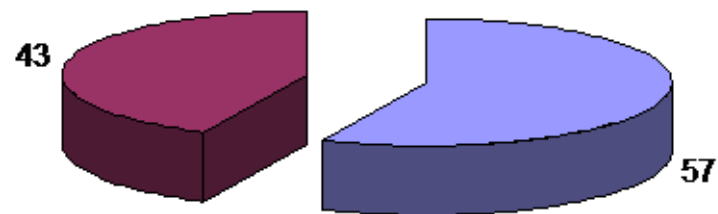
So successful a watch and ward had been established over the young lady by this judicious parent, that she had grown up highly ornamental, but perfectly helpless and useless. With her character thus happily formed, in the first bloom of her youth she had encountered Mr. Pocket: who was also in the first bloom of youth, and not quite decided whether to mount to the Woolsack, or to roof himself in with a mitre. As his doing the one or the other was a mere question of time, he and Mrs. Pocket had taken Time by the forelock (when, to judge from its length, it would seem to have wanted cutting), and had married without the knowledge of the judicious parent. [V, p.135].

Вживання видозміненої топоніміватичної одиниці у вигляді переосмисленого прислів'я як прояв інтертекстуальності:

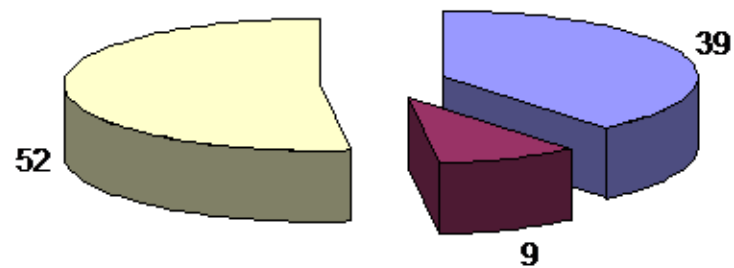
“And where Irene seems hard and cruel – as in the Bois de Boulogne, or the Goupenor Gallery – she is but wisely realistic, knowing that the least concession is an inch which precedes the impossible, the repulsive ell” [VI, c.37].

Додаток Е

Графік структурної класифікації топонімічних одиниць у художніх творах

■ Індивідуально-авторські ■ Загальнономовні

■ Іменні ■ Дієслівні ■ Субстантивовані